

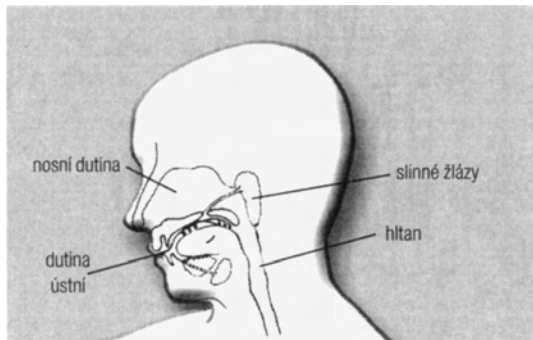
CO POTŘEBUJETE VĚDĚT O NÁDORECH HLAVY A KRKU

OBSAH

Co jsou nádory	2
Jaké jsou příznaky zhoubných nádorů hlavy a krku	3
Jak se stanoví diagnóza zhoubných nádorů hlavy a krku	4
Jak se nádory hlavy a krku léčí	5
Co je to klinické hodnocení	6
Jaké jsou vedlejší účinky protinádorové léčby	6
Sledování po skončení léčby	7
Slovníček základních pojmů	8

K nádorům hlavy a krku řadíme nádorová onemocnění, která se vyskytují v oblasti nosu a přilehlých nosních dutin, dutiny ústní včetně mandlí a slinných žláz, dále v oblasti hltanu a hrtanu (nepatří sem tedy nádory mozku).

● Co jsou nádory?

Tělo produkuje celou řadu různých typů buněk. Normální zdravé buňky rostou a dělí se na nové podle potřeb organismu a tento proces udržuje tělo zdravé. Někdy se však buňky začínají dělit a vznikají nové i bez potřeby organismu. Vzniká tak masa nové tkáně, kterou nazýváme nádorem. Nádor může být *benigní* nebo *maligní*.

Nádory nezhoubné (benigní), které rostou většinou pomalu, nevrůstají do okolních tkání a sousední struktury spíše jen utlačují. Nejpodstatnější je, že nepronikají do cév krevního nebo lymfatického řečiště a nezakládají druhotná ložiska – metastázy. Buňky, ze kterých se skládají, nebývají příliš odlišné od těch, z nichž vznikly. Pokud se tyto nádory podaří odstranit, většinou znovu nenarůstají. Benigní tumory tak jen vzácně ohrožují život.

Druhou skupinou, podstatně nepříznivější, jsou nádory zhoubné (maligní).

Zhoubný nádor se může vytvořit z téměř každé tkáně našeho těla. Je známo více než 100 rozdílných typů zhoubných nádorů. Podstatou vzniku těchto onemocnění je nádorové zvrhnutí základní stavební jednotky lidského těla – buňky. K nádorovému procesu dochází pod vlivem nejrůznějších faktorů, z nichž však většina není dosud zcela objasněna. Nádorová buňka se vyznačuje především tím, že rychle a nekontrolovaně roste, dělí se a také pomaleji stárne než buňka zdravá. Tak dochází ke hromadění buněk, které vytvářejí nádor. Ten potom proniká (prorůstá) do okolních tkání a orgánů a může vytvářet vzdálená ložiska, neboli metastázy. Vznikají šířením nádorových buněk krevními a lymfatickými cestami.

V oblasti hlavy a krku je řada důležitých orgánů a komunikačních cest organismu. Zhoubné nádory, které zde vznikají, jsou na jedné straně velmi závažné, na druhé straně mají tu výhodu, že je lze – vzhledem ke snadné dostupnosti – objevit brzy a tak zahájit včas léčeni.

● Jaké jsou příznaky zhoubných nádorů hlavy a krku:

- ztížené dýchání nosem („ucpaný nos“), pocity nedostatku dechu,
- změna hlasu, chrapot,
- bolest při polykání, pocit váznutí sousta, pocity cizího tělesa v krku,
- zápach z úst, uvolňování zubů,
- krvavá sekrece z nosu a úst,
- nehojící se boláky na rtech a v ústech v oblasti jazyka, dásní a vnitřní strany tváří,
- špičkou jazyka lze někdy v dutině ústní zjistit „bulku“,

- zvětšení mízních uzlin na krku (hmatná tuhá „bulka“ na krku),
- vyklenutí na tváři, bolest v oblasti ucha, vyklenutí v oblasti oka,
- nevysvětlitelný váhový úbytek.

Tyto všechny potíže mohou, ale nemusejí signalizovat přítomnost nádorového onemocnění. Každopádně je nutné při těchto příznacích vyhledat lékaře.

● Jak se stanoví diagnóza zhoubných nádorů hlavy a krku?

Diagnózu stanovuje většinou lékař na ušním, nosním, krčním oddělení (ORL odd.) nebo zubní lékař (stomatolog). K diagnóze je nutný odběr tkáně nádoru na histologické vyšetření – tento odběr se provádí většinou v místním umrtvení, někdy podle uložení nádoru je ale třeba i celkové narkózy. Po zjištění histologického typu nádoru následuje došetření ke zjištění rozsahu nemoci (*staging*). Součástí tohoto došetření je podrobný rozhovor lékaře s pacientem, dále odběr krve a moče na laboratorní rozbory. Nutná jsou také některá další vyšetření: ultrazvukové vyšetření krčních uzlin a jater, vyšetření krku počítačovou tomografií (CT), rentgenové vyšetření plic. Někdy je nutné provést vyšetření magnetickou rezonancí, vyšetření kostí (scintigrafie skeletu), neurologické vyšetření. Žádné z těchto vyšetření není bolestivé kromě odběru tkáně na histologické vyšetření (ale toto vyšetření se provádí v místní nebo celkové anestezii).

Všechna tato vyšetření jsou nezbytně nutná ke stanovení správného léčebného postupu.

● Jak se nádory hlavy a krku léčí?

Po určení histologické diagnózy a stanovení rozsahu onemocnění lékař naplánuje léčbu. Tento léčebný plán závisí na mnoha faktorech: lokalizaci nádoru, jeho velikosti, histologickém typu, stadiu – rozsahu onemocnění. V úvahu lékaři berou také celkový zdravotní stav a věk nemocného. Léčba u většiny nemocných zahrnuje operaci a ozařování. Někteří pacienti také dostávají chemoterapii (léčbu protinádorovými léky). Důležité je kvalitní ošetření chrupu před zahájením onkologické léčby.

Operace (ve většině případů probíhá na ušním, nosním, krčním odd. nebo na zubním odd.) znamená odstranění nádoru a většinou také krčních mízních uzlin. Podle stadia onemocnění může být operace i rozsáhlá (s odstraněním svaloviny a měkkých tkání na krku).

Ozařování je podobně jako operace místním typem léčby (léčba, která je určena na zvládnutí nádoru v místě jeho uložení, event. i mízních uzlin v jeho okolí). U některých nemocných s rozsáhlejším nádorovým postižením je třeba kombinovat obě tyto metody (operaci a ozařování). Na ozařování je potřeba přijít každý pracovní den, léčba tedy probíhá 5 dnů v týdnu a trvá 5-7 týdnů. Dávka záření je rozdělena do mnoha malých dávek.

Chemoterapie znamená léčbu protinádorovými léky, které jsou podávány formou infuzí nebo injekcí do žíly. Tato léčba je určena pro pokročilejší nádorová onemocnění hlavy a krku a můžeme ji kombinovat jak s ozařováním, tak s operační léčbou.

● Co je to klinické hodnocení?

Někteří pacienti mohou být léčeni v rámci klinických hodnocení. Prvním krokem před zařazením do studie je pohovor s Vaším lékařem, který Vám objasní potřebné detaily a umožní Vám prostudovat si tzv. informovaný souhlas.

Rozhodnete-li se studie účastnit, je nezbytné tento informovaný souhlas podepsat. Ze studie můžete kdykoliv vystoupit, aniž by to mělo nějaké důsledky na Vaši další léčbu.

● Jaké jsou vedlejší účinky protinádorové léčby?

O vedlejších účincích chemoterapie a ozařování jste obecně informováni v samostatných knížečkách. Proto zmíníme jen to, co se týká nádorů hlavy a krku:

Vedlejší účinky závisí na typu a rozsahu léčby. Každý nemocný navíc na léčbu reaguje individuálně.

Chirurgické – *operační* odstranění malého nádoru většinou nezpůsobí žádný problém. Po operaci větších nádorů s postižením mízních uzlin může dojít k potížím se žvýkáním a polykáním, mohou se také vyskytnout poruchy řeči. Po operaci se také může změnit vzhled nemocného.

Ozařování může způsobit bolest v ústech, vytvoření boláků v ústech, sníženou tvorbu slin a tím ztížené žvýkání a polykání. Pokles váhy, který souvisí s obtížným příjmem stravy, je tedy problémem, se kterým je potřeba počítat a včas se svým lékařem projednat všechny možnosti podpůrné výživy. V průběhu ozařování se mohou také objevit problémy s užíváním zubních

protéz. Někdy – po skončení léčby – je třeba udělat protézu novou – poraďte se se svým lékařem o nejhodnějším postupu.

● Sledování po ukončení léčby

Po ukončení onkologické léčby je třeba počítat s pravidelnými lékařskými kontrolami. Jejich hlavním cílem je včas odhalit případný návrat nádoru. Lékaři k tomu používají rozbory krve, vyšetření ultrazvukem, případně další testy a zobrazovací metody. Je-li prokázáno znovuvzplanutí zhoubného nádoru, je nutné další léčení.

Naučit se žít se zhoubným onemocněním není snadné. Dobře informovaný pacient snáší veškeré obtíže daleko lépe. Neocenitelná je pomoc přátel a příbuzných. Vzhledem k tělesné a duševní odlišnosti každého člověka nemusí být stejná rada prospěšná a užitečná všem nemocným se stejným druhem onemocnění. I v této situaci je proto vhodné konzultovat ošetřujícího lékaře. Porada se sociálním pracovníkem může pomoci vyřešit obtíže s bydlením, domácí péčí, zaměstnáním, problémy finanční. Psycholog poradí jak bojovat s duševním napětím, pocity bezmoci a jak si udržet denní aktivity, na které byl člověk zvyklý před léčbou. Cennou podporou mohou být také různé skupiny nebo společnosti, které sdružují onkologické nemocné. Pro věřící je jistě velmi důležitá pomoc duchovního.

Mnoho rad a informací lze nalézt na internetových stránkách se zdravotnickou tematikou, lze si vybrat ze širokého spektra serverů v češtině i jiných jazycích. K dispozici jsou i četné publikace pro pacienty, mnoho z nich je možné zakoupit také v knihkupectvích.

Adjuvatní léčba: zajišťovací léčba po operaci k zamezení dalšího šíření nádoru do organismu.

Benigni: nezhoubný útvar, neproniká do okolních tkání ani se nešíří do jiných částí těla.

Biologická léčba: léčba, jejímž cílem je podporovat a obnovit funkci imunitního (obraněho) systému organismu v boji s nádorovým onemocněním. Nazýváme ji také imunoterapie.

Biopsie: odnětí malého kousku tkáně k mikroskopickému vyšetření a posouzení charakteru postižení nádorem.

CT vyšetření: podrobné rentgenové vyšetření různých oblastí těla, výsledný obraz se zpracovává na počítači. Nazýváme jej také computerová tomografie.

Chemoterapie: léčba pomocí protinádorových léků.

Imunitní systém: zahrnuje orgány a činné specializované buňky, jejichž úkolem je chránit organismus před infekcemi, jinými nemocemi nebo cizorodými látkami.

Karcinom: zhoubný nádor, v němž se buňky nekontrolovaně množí. Může pronikat do okolních struktur a šířit se do jiných orgánů těla krevním proudem nebo lymfatickými cestami.

Klinické studie: výzkumné studie, jichž se účastní pacient po předchozím souhlasu. Každý z těchto projektů má za úkol ověřit vědecký předpoklad a nalézt lepší způsoby pro předcházení, diagnostiku a léčbu rakoviny.

Lokální léčba: ovlivňuje pouze vlastní nádor a přilehlou okolní tkáň.

Lymfatické uzliny: malé uzlíky ve tvaru fazole, které jsou rozmístěny v průběhu lymfatických cév a slouží k přechovávání buněk imunitního systému. Zachycují bakterie nebo nádorové buňky. Nazýváme je také lymfatické žlázy.

Lymfatický systém: tkáně a orgány (zahrnující kostní dřeň, slezinu,

thymus, lymfatické cévy a lymfatické uzliny), které vytvářejí a přechovávají buňky a které se podílejí na procesech obranyschopnosti organismu.

Maligni: zhoubný.

Metastáza: ložisko zhoubného nádoru, které vzniká šířením nádorových buněk přímým prorůstáním, krevním oběhem nebo lymfatickou cestou.

Nežádoucí účinky: problémy spojené s aplikací protinádorové léčby, způsobené postižením zdravých buněk. Mezi běžné nežádoucí účinky patří nevolnost, zvracení, celková slabost, pokles množství krvinek, ztráta vlasů a zánět v dutině ústní.

Onkolog: lékař, který se specializuje na léčbu rakoviny.

Patolog: lékař, který se zabývá diagnostikou nemocí na podkladě vyšetření buněk a tkání pomocí mikroskopu.

Polyp: morfologický popis - nádor na stopce, může být benigní i maligní.

Prognóza: pravděpodobný vývoj onemocnění, šance nemocného na uzdravení.

Radioterapie: léčba pomocí paprsků s vysokou energií, které ničí rakovinné buňky.

Remise: vymizení příznaků choroby, může být dočasná nebo trvalá.

Rizikový faktor: zvyšuje pravděpodobnost vzniku rakoviny.

Staging: testy a vyšetření, které slouží k posouzení rozsahu choroby a jejímu zařazení do určitého stádia.

Systémová léčba: léčba pronikající do krevního oběhu a ovlivňující buňky v celém organismu.

Ultrazvukové vyšetření: provádí se pomocí ultrazvukových vln vysílajících speciální sondou, které pronikají tkání a na obrazovce vytvářejí výsledný obraz zkoumaných orgánů.

Onkologické informační centrum.

K dispozici je vybavená knihovna, desítky titulů publikací a tiskovin, osvětové video pořady a počítač s Internetem.
V provozu po-pá 8 až 15 hodin, tel.: 54313 4314, 3. patro nové budovy Masarykova onkologického ústavu.

Bezplatnou nádorovou telefonní linku 800/222 322 v provozu po-pá od 8 do 15 hodin.

Výtvarnou dílnu

Dílna a relaxační místnost slouží pro všechny hospitalizované i ambulantní pacienty. Každý den od 10 do 18 hodin se zde lze pod odborným dozorem věnovat nejrůznějším výtvarným technikám (malování na hedvábí, keramika, slupovací obrázky, práce s voskem, textilní výrobky atd.). Výtvarná dílna se nachází v přízemí původní budovy Masarykova onkologického ústavu.

Program Balance

vzdělávací program pro pacienty s nádorovým onemocněním a jejich rodiny, více na tel.: 54313 2450.

Preventivní onkologický program

Na základě dat Národního onkologického registru vypracovali odborníci MOÚ nový preventivní program, který je zaměřený na všechny věkové kategorie obou pohlaví. Program je určen pro samoplátce. Podrobnosti na tel. 54313 2450.

Více se dozvíte také na internetových stránkách MOÚ
www.mou.cz nebo
www.prevencenadoru.cz

V Masarykově onkologickém ústavu je pro pacienty k dispozici také prodejna s kompenzačními pomůckami, lékárna a další služby.

Masarykův onkologický ústav 2003

Žlutý kopec 7

656 53 Brno

www.mou.cz

www.prevencenadoru.cz

e-mail: direct@mou.cz

educentrum@mou.cz